

ГЛОБАЛЛАШУВ ВА МОДЕРНИЗАЦИЯ ЗАМОНАВИЙ ЖАМИЯТ ТАРАҚҚИЁТИНИНГ МУҲИМ ХУСУСИЯТИ СИФАТИДА

Абдумажидова Ҳамида

СамДТУ “Ижтимоий ва гуманитар” фанлар кафедраси ўқитувчиси

<https://doi.org/10.5281/zenodo.8081395>

Аннотация Мақолада глобаллашув, ахборотлашув ва модернизация жараёнлари, уларнинг ривожланиш парадигмаси, ўзаро алоқадорлиги, цивилизациявий тараққиётда тутган ўрни масалалари ижтимоий-фалсафий жиҳатдан таҳлил қилинган. Ўзбекистоннинг иқтисодий, ижтимоий-сиёсий ва маънавий тараққиётида глобаллашув, ахборотлашув ва модернизация жараёнларининг тутган ўрни ва аҳамияти кўрсатиб ўтилган.

Калит сўзлар: Глобаллашув, ахборотлашув, модернизация, парадигма, цивилизациявий тараққиёт, жамиятнинг иқтисодий, ижтимоий-сиёсий, маънавий ҳаёт соҳаларига глобаллашув, ахборотлашув ва модернизация жараёнларининг таъсири.

Ҳозирги давр жаҳон миқёсида глобаллашув жараёни кучаяётган, инсониятнинг ахборотлашган жамият босқичига ўтиши тобора чуқурлашиб, ижтимоий ҳаётда модернизация жараёнининг ўрни ҳамда аҳамияти ошиб бораётган даврдир. Бугунги кунда глобаллашув инсоният жамияти тараққиёти ва ижтимоий жараёнларнинг жаҳон миқёсида интеграциялашиб, оламшумул аҳамият касб этиб боришини ўзида ифодаловчи тушунча бўлиб, глобаллашув коммуникация воситаларидаги туб ўзгаришлар, инвестициялардаги янги жараёнлар, дунёга янгича қарашнинг вужудга келишида намоён бўлиши билан модернизация тушунчасига бевосита боғлиқ ҳолда намоён бўлади. Глобаллашув муайян ҳодиса, жараённинг кўплаб минтақалар, давлатлар ва бутун ер юзини қамраб олганини ҳамда уларнинг инсоният тақдирига дахлдор эканлигини англатувчи тушунча бўлиб, кўпгина илмий адабиётларда глобаллашув латин тилидаги “globus”-шар, француз тилидаги “global”- умумбашарий сўзларини ўзида ифодалаши эътироф этилган.

Бугунги кунда глобаллашув замонавий цивилизация тараққиётининг муҳим хусусиятини ўзида ифодалаб, у жамият ҳаётининг иқтисодий, ижтимоий-сиёсий ва маънавий-мафкуравий соҳаларини қамраб олади. Ҳеч қандай миллий чегараларни тан олмайдиган, дунёда умумий технологик ва ахборот майдони юзага келаётганини ифодаловчи технологик глобаллашув, ижтимоий- сиёсий жараёнларни ўзида ифодаловчи сиёсий глобаллашув, фан, маданият, таълим ва ахлоқ соҳасидаги жараёнларни ифодаловчи ижтимоий- маданий глобаллашув жараёнлари содир бўлмоқда.

Глобаллашув жараёнининг яна бир ўзига хос жиҳати унинг мафкуравий таъсир ўтказиш воситаси сифатида ғоявий жараёнларга таъсир кўрсатишидир.

Глобаллашув жараёни ижтимоий ҳаётнинг барча соҳаларига таъсир кўрсатиб, алоҳида мамлакатларни жаҳон ҳамжамияти билан боғлайди. Бугунги кунда глобаллашув жамият тараққиётидаги қонуний тарихий жараён бўлиб, глобаллашув жараёни инсоният жамияти янги цивилизациявий сифат ўзгаришини ўзида ифодаламоқда. Жамият ҳаётидаги бу янги сифат даражаси ахборот-техникавий ёки ахборот-компьютер цивилизацияси сифатида эътироф этилмоқда. Ахборот

технологияси иқтисодиёт ривожланиши, қишлоқ хўжалиги, саноат, хизмат кўрсатиш соҳаларидан кейинги ўринни эгаллайди.

Бугунги кунда ахборот-коммуникация технологиялари, интернет тизимини ривожлантирмасдан туриб, мамлакатимизни модернизация қилиш ва янгилаш, барқарор тараққиётга эришиш ҳақида сўз юритиш мумкин эмас, - дейди Президентимиз Шавкат Мирзиёев, - Ҳаётимизнинг энг муҳим жабҳалари учун юксак технологиялар, илмий ишланмалар яратиш, малакали мутахассислар тайёрлаш, жаҳон ахборот технологиялари бозорида муносиб ўрин эгаллаш масаласига устувор аҳамиятга эга вазифа сифатида қарашимиз зарур .

Маънавий ҳаётдаги глобаллашув жараёнлари, оммавий ахборот воситалари, интернет, радио, телевидение, уяли алоқа воситалари орқали ахборотни етказишнинг фаоллашуви ҳам ижобий ҳам салбий оқибатларни келтириб чиқариб, бир томондан маънавий глобаллашув натижасида маънавий ҳаётимизга кириб келаётган илм - фан, маданият ва санъат, маънавий мерос ижобий аҳамиятга эга бўлса, иккинчи томондан турли зарарли ғоялар ҳамда мафкураларнинг жамиятимиз маънавий ҳаётига кириб келиши баркамол авлодни тарбиялаш, уларнинг мафкуравий иммунитетини мустаҳкамлаш вазифасини долзарб масала сифатида кун тартибига қўймоқда. Шунинг учун ҳам бугунги кунда оммавий ахборот воситалари ҳамда янги технологик воситалар асосида халқимиз ҳаётида содир бўлаётган ижобий ўзгаришлар ҳақида хикоя қилувчи чуқур таҳлилий маълумотларни мунтазам бериб бориш, фуқароларнинг ижтимоий фаоллигини кучайтириш, турли ижтимоий тоифа ва гуруҳларнинг қизиқиш ва интилишлари, ҳаётий манфаатларини ёритиш, фикрга қарши фикр, ғояга қарши ғоя, жаҳолатга қарши маърифат билан курашиш тамойилини ижтимоий ҳаётга кенг татбиқ қилиш ҳар қачонгидан ҳам долзарброқ аҳамият касб этмоқда.

Жамият тараққиёти бу узлуксиз ўзгариш, ривожланиш, янгилиниш жараёнидан иборат бўлиб, модернизация жараёни жамиятнинг иқтисодий, ижтимоий - сиёсий, маънавий- мафкуравий соҳаларида амал қилади.

“Модернизация, модернизациялаш” (французча modern - энг янги, замонавий) сўздан олинган бўлиб, бирор нарсани янгилаш, унга замонавий тус бериш, уни замонавий талабларга мувофиқ ўзгартириш жараёнини ўзида ифодалайди. Модернизация ижтимоий ҳаётнинг барча соҳаларига тааллуқли жараён бўлиб, кундалик ҳаётда кўпроқ иқтисодий соҳада намоён бўлади. Иқтисодий ҳаётдаги турли машина, аппарат, турли технологик қурилмалар, муҳим кашфиётларнинг техника тараққиёти талабларига мувофиқ қайта ишланиши бу иқтисодий, технологик модернизацияга тааллуқлидир.

XX асрнинг иккинчи ярмига келиб модернизация жараёнлари глобал хусусиятга эга бўлди. Олдинги даврда амалга оширилган модернизация жараёнлари глобаллашувни келтириб чиқарди. Глобаллашув модернизациянинг манбаси ва ресурсига айланиб, натижада жаҳон миқёсида кўпгина туб сифат ўзгаришлари содир бўлди. Глобаллашув жамиятдаги иқтисодий, ҳуқуқий, информацион, маърифий соҳалардаги интеграция жараёнларини ҳаракатга келтиришда намоён бўлиб, у жамиятдаги модернизация жараёнларининг ҳозирги, замонавий босқичи сифатида эътироф этилмоқда.

Замонавий глобаллашув даврида билим асосий ишлаб чиқариш воситаси сифатида қабул қилинмоқда. Ҳозирги даврда мураккаб, ўз-ўзини ташкил этадиган, синергетик

характерга эга бўлган тизимлар замонавий жаҳон фанининг объектига айланмоқда. Фанда интеграция, дифференциация, глобаллашув жараёнлари кучаймоқда. Бугунги кунда фан борган сари қадриятлар билан узвий ҳолда ривожланмоқда, унинг гуманизациялашуви, унинг экологик мувозанатни сақлашдаги тутган ўрни ва аҳамияти ортиб бормоқда. Шунингдек, глобаллашув парадигмасида “моддий” ресурслар эмас, “номоддий” ресурслар, яъни билим, ноу-хау, ахборот тизими ва патентларни, илмий ахборотни бошқариш аҳамиятли бўлиб бораётганлиги сабабли келгусида ҳам жамият тараққиёти фан, билимлар билан узвий боғлиқликда ривожланиши эътироф этилмоқда. Айниқса, жамиятнинг келажаги асосан генетика, материалшунослик, энергетика, сунъий интеллект, инсон миясини ўрганиш, билимлар динамикаси, билимларни бошқариш, глобаллашув даврида қандай билимларни трансляция қилиш, экология соҳаларидаги ютуқларнинг амалиётга қўлланиш даражасига боғлиқ бўлади. Натижада олимларнинг ҳалқаро илмий ҳамкорлигига талаб янада кучаяди .

Бугунги кунда, глобаллашув шароитида кўпгина давлатларнинг миллий давлатчилик моделларидаги модернизация жараёнларида анъанавийлик ва замонавийликнинг уйғун ҳолатда намоён бўлиши ҳамда бир - бирига таъсир кўрсатиши содир бўлмоқда. Марказий Осиё мамлакатлари-Ўзбекистон, Қозоқистон, Туркменистон, Қирғизистон, Тожикистон давлатларининг бугунги кундаги тараққиёт йўли ҳамда жамият ҳаётидаги модернизация жараёнлари ижтимоий ривожланишнинг формациявий йўлидан цивилизациявий тараққиёт йўлига ўтиш тарзида намоён бўлмоқда. Мустақилликгача ягона иқтисодий, ижтимоий-сиёсий, маънавий-мафкуравий ҳудуд таркибида бўлган Марказий Осиё республикалари мустақилликдан сўнг ҳар бири ўзига хос бўлган тараққиёт йўллари танаб бугунги кунда ўзининг цивилизациявий тараққиёт йўлидан ривожланмоқда. Марказий Осиё давлатларининг цивилизациявий тараққиёт йўлида умумий ҳамда ўзига хос бўлган жиҳатлари мавжуддир. Бугунги кунда, глобаллашув шароитида миллий давлатларнинг иқтисодий, ижтимоий-сиёсий, маънавий ҳаёт соҳаларига бошқа халқлар маданиятлари, қадриятлари ҳамда геополитик мақсадларининг таъсири кучаймоқда. Бугунги глобаллашув шароитида иқтисодий, ижтимоий -сиёсий, маънавий - маърифий соҳалардаги ҳаёт суръатлари ҳам бир мунча тезлашиб, одамларнинг онги, тафаккури, дунёқараши ва билим савиясида бир мунча ўзгаришлар содир бўлмоқда.

Замонавий жамиятни барпо қилиш жараёни ижтимоий ҳаётнинг барча соҳаларини модернизация қилишни талаб қилади. Иқтисодий ҳаёт соҳасида амалга оширилган модернизация жараёнлари, технологик янгиликлар жамиятнинг ижтимоий -сиёсий ҳамда маънавий -маърифий соҳаларига ҳам ўз таъсирини кўрсатади. Техника, технология соҳасидаги модернизация жараёнлари жамиятнинг иқтисодий жиҳатдан юксалишига доимо ўз таъсирини кўрсатиб келмоқда. Технологик модернизацияга катта таъсир кўрсатувчи фан-техника тараққиёти ўзининг хозирги босқичида микроэлектроника, биотехнологияларнинг ривожланиши, ялпи компьютерлаштириш ва ҳоказолардан иборат бўлмоқда. Иқтисодий тараққиётда технологик модернизация жуда катта аҳамиятга эгадир.

Жамиятнинг иқтисодий ҳаётидаги модернизация жараёнлари ижтимоий ҳаётнинг бошқа соҳаларига ҳам бевосита ўз таъсирини ўтказиб, жамиятнинг ижтимоий- сиёсий

хаётидаги модернизация жараёнлари бошқарув тизимининг такомиллашуви билан, ижтимоий ҳаётда ўзини - ўзи бошқарув тизимининг янада мукамаллашуви, ижтимоий ҳимоя тизимининг мустахкамланиши, ҳуқуқий соҳада модернизация жараёнлари қонунларнинг такомиллашуви ҳамда ҳуқуқий давлатнинг барпо этилиши билан амалга ошади. Анъанавий миллий давлатчилик моделидан умуминсоний қадриятларга таянган ҳолда замонавий давлатчилик моделидаги меъёр ва тамойилларга таяниш сиёсий тизимдаги модернизация жараёнлари асосида амалга оширилади.

Маънавий ҳаётдаги модернизация жараёнлари маънавий қадриятларни тиклаш, замонавийлаштириш, маънавий соҳада янгилик яратишдан иборат бўлиб, маънавий соҳадаги янгиланиш жараёни ўтган авлодлар маънавий меросидан фойдаланиш, уни ҳозирги замон даражаси билан боғлаш, замонавий умуминсоний маънавий бойликларга таянган ҳолда ривожлантириш асосида амалга оширилади. Юксак маънавиятлилик замонавий жамият тараққиётининг асосий омилларидан биридир.

Ҳозирги даврда глобаллашув жамият ҳаётининг барча соҳаларига бевосита таъсир кўрсатаётган бир шароитда миллий маънавият, миллий ўзликни англаш, маънавий тикланиш, маънавий юксалиш жараёнларига асосий эътибор қаратилмоқда. Жамият ҳаётининг маънавий соҳасидаги модернизация жараёнлари миллий ҳамда умуминсоний қадриятлар уйғунлиги, турли маданиятларнинг ўзаро бир-бирига таъсир этиб, бир-бирини бойитиши, маданият ва санъат, илм-фан соҳасидаги янгиликлар, кашфиётларнинг маънавий ҳаётимизга кириб келиши ҳамда уни янада бойитиши тарзида намоён бўлади. Турли техник, технологик воситаларнинг таълим, фан, санъат, матбуот соҳаларига кириб келиши ҳам маънавий ҳаёт соҳасига бевосита ўз таъсирини кўрсатадиган, моддий маданият соҳасида амалга оширилаётган модернизация жараёнларидир. Маънавий ҳаёт соҳасида амалга оширилаётган модернизация жараёнлари таълим, фан, маданият ва санъат тараққиётига ўз ҳиссасини қўшиб, жамиятни янги тараққиёт босқичига, маънавий юксалишга олиб чиқади.

Ўзбекистонда давлат ва жамият ҳаётини модернизация этиш жараёнлари жамият ҳаётининг барча соҳаларида “Кучли давлатдан - кучли фуқаролик жамияти сари” ғояси асосида амалга оширилмоқда.

Ўзбекистонда амалга оширилаётган модернизация жараёнлари глобаллашув шароитида Республиканинг жаҳон ҳамжамиятига интеграциялашувига ижобий таъсир кўрсатиб, замонавий, техник, технологик тараққий этган, демократик, ҳуқуқий давлат ва фуқаролик жамияти барпо қилишга ёрдам бермоқда. Шу билан биргаликда замонавий ва креатив фикрлайдиган, ҳар қандай вазиятда ҳам масъулиятни ўз зиммасига олишга қодир бўлган, ғайрат ва шижоатли, интеллектуал салоҳияти юксак, ватанпарвар ёшларни тарбиялаш масаласига давлатимиз томонидан олиб борилаётган сиёсатда катта эътибор қаратилмоқда.

Reference:

1. Мирзиёев Ш.М. Демократик ислохотларни чуқурлаштириш, барқарор ривожланишни таъминлаш-халқимиз учун муносиб ҳаёт даражасини яратишнинг кафолатидир // Миллий тараққиёт йўлимизни қатъият билан давом эттириб, янги

босқичга кўтарамиз. 1-жилд. Тошкент, Ўзбекистон. 2017 йил.

2. Модернизация жараёнининг фалсафий-методологик таҳлили. [тўплам] / ЎЗР ФА, И.М.Мўминов номидаги фалсафа ва ҳуқуқ институти; масъул муҳаррир М.Н.Абдуллаева. Т.: Noshir, 2010 йил.

3. Мирзиёев Ш.М. Ўзбекистон Республикаси Президентининг Олий Мажлисга мурожаатномаси // Халқимизнинг розилиги бизнинг фаолиятимизга берилган энг олий баҳодир. 2-жилд.Тошкент, Ўзбекистон. 2018 йил.

4. Hamida A., Juraboy Y. Cooperation in central Asia as a priority direction of foreign policy of Uzbekistan //Galaxy International Interdisciplinary Research Journal. - 2021. - Т. 9. - №. 12. - С. 175.

5. Hamida A. PHILOSOPHICAL AND METHODOLOGICAL ISSUES OF THE PARADIGMAL APPROACH TO THE CONCEPT OF MODERNIZATION //Archive of Conferences. - 2020. - Т. 10. - №. 1. - С.15-18.

6. Ж.Фазлиддинов, Ҳ.Абдумажидова. Марказий Осиёда ижтимоий-сиёсий муносабатларнинг фаоллашуви ва унга таъсир кўрсатувчи омиллар// Таълим ва ривожланиш таҳлили онлайн илмий журнали -2022. 69-74 Б

